

Josef Hubka

JIHOAFRICKÉ HISTORICKÉ VLAJKY

Jako první Evropané obepluli mys Dobré naděje roku 1488 Portugalci, avšak první provizorní stanici a následně osady založili jako trvalé osídlení a kolonizaci Nizozemci, konkrétně Nizozemská východoindická společnost. Proto za vůbec první vlajku užívanou na území dnešní Jihoafrické republiky lze považovat vlajku nizozemskou, kterou roku 1652 vztyčil na mysu Dobré naděje Jan van Riebeck. Ta měla tři vodorovné pruhy v barvě oranžové, bílé a modré a v této podobě se používala cca do roku 1660, kdy byl oranžový pruh nahrazen pruhem červeným (údajně pro lepší viditelnost na moři – hlavně však asi z politických důvodů – viz obr. 1 a obr. 2).

Tyto vlajky používaly nizozemské osady v Jižní Africe cca do roku 1795. Po tuto dobu se zde kromě Nizozemců usazovali Francouzi, francouzští hugenotští uprchlíci a Němci, kteří vytvořili dnešní afrikánské obyvatelstvo. Kromě vlajek Nizozemska používala vlastní vlajky i Nizozemská východoindická společnost. Vlajkou společnosti byla původní nizozemská vlajka se třemi vodorovnými pruhy v barvách oranžové, bílé a modré s propojenými černými písmeny V, O a C v bílém pruhu uprostřed, což byla vlastně zkratka holandského názvu společnosti – Vereenigte Nederlandsche Oost Indische Compagnie (obr. 3).

Společnost měla šest obchodních komor, z nichž každá měla odpovědnost za činnost v té které oblasti. Oblast Kapska patřila komoře z města Middelburg. Rovněž Middelburská komora používala svou vlastní vlajku, která byla tvořena třemi vodorovnými pruhy v barvě žluté, bílé a červené a s písmeny V, O a C uprostřed bílého pruhu jako na vlajce Nizozemské východoindické společnosti, navíc doplněné o písmeno M jako Middelburg. Barvy vlajky vychází zjevně z vlajky města Middelburg, kterou tvořil červený list se žlutým hradem uprostřed (obr. 4, obr. 5).

Kolem roku 1735 začali postupně na území Kapska pronikat Britové, kteří zde později vytvořili britskou kolonii Kapsko, a tak v letech 1735 - 1800 vlála nad tímto územím mimo jiné tehdejší britská vlajka, tzv. Union Flag, což byla kombinace vlajek Anglie a Skotska (obr. 6). Britové si udrželi moc na tomto území i v letech 1801 – 1803 a tak další vlajkou nad územím Jižní Afriky se stal tzv. Union Jack, tj. vlajka Spojeného království Velké Británie a Irska, když došlo v roce 1801 ke změně tehdejší britské vlajky.

Britská okupace skončila v roce 1803 a území bylo dočasně navraceno pod nizozemskou kontrolu; jednalo se však pouze o oblast Kapska, neboť búrské republiky Swellendam a Graaf-Reinet založené v roce 1795 byly již roku 1799 zlikvidovány. Nástupcem Nizozemské východoindické společnosti, která byla zlikvidována již v roce 1796, se stal nizozemský stát vzniklý pod vlivem francouzské revoluce, který se nazýval Republika Batávie. Jeho vlajka byla rovněž inspirována barvami revoluční Francie a vlajkou Nizozemska.

NIZOZEMSKÉ OSADY

1652 - ~1660

obr. 1

NIZOZEMSKÉ OSADY

~1660 - 1795

obr. 2

NIZOZEMSKÁ
VÝCHODOINDICKÁ
SPOLEČNOST

1652 - 1795

obr. 3

MIDDELBURGSKÁ
KOMORA NIZOZ.
VÝCHODOIND. SPOL.

1652 - 1795

obr. 4

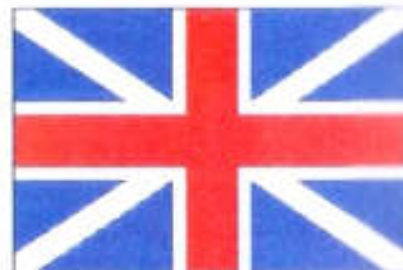
MĚSTO MIDDELBURG

1652 - 1795

obr. 5

BRITSKÁ KOLONIE
KAPSKO

1735 - 1800

obr. 6

REPUBLIKA BATÁVIE

1654 - 1795, 1803 - 1806

obr. 7

BRITSKÁ KOLONIE KAPSKO
JIHOAFRICKÁ UNIE

1801 - 1803, 1806 - 1910

obr. 8

TRANSVAALŠTÍ TREKKEŘI

1838 - 1862

obr. 9

REPUBLIKA NATÁLIE

1839 - 1843

obr. 10

ORANŽSKÝ SVOBODNÝ
STÁT

1854 - 1902

obr. 11

JAR - TRANSVAAL

1857 – 1874, 1875 – 1877,
1881 - 1902 obr. 12

JAR
tzv. BURGEROVA VLAJKA

1874 – 1875 obr. 13

MALÝ SVOBODNÝ STÁT

1876 – 1892 obr. 14

REPUBLIKA STELLALAND

1882 obr. 15

REPUBLIKA STELLALAND

1882 – 1883 obr. 16

REPUBLIKA STELLALAND

1883 – 1884 obr. 17

REPUBLIKA GOSHEN
(ROBBER)

1882 – 1884 obr. 18

NOVÁ REPUBLIKA

1884 – 1888 obr. 19

GRIQUA

1903 obr. 21

KOLONIE CAPE OF GOOD HOPE
(MYS DOBRÉ NADĚJE)

1876 - 1910 obr. 22

KOLONIE NATAL

1870 - 1875 obr. 23

Vlajka Batávie byla vlastně vlajka nizozemská se třemi vodorovnými pruhy v barvě červené, bílé a modré o poměru stran 1:2. V horním rohu v červeném pruhu byl bílý obdélníkový kanton s vyobrazením ženské postavy se štítem a kotvou, která je známa jako tzv. „holandská panna“. Ta se později objevuje i ve znaku kolonie Kapsko a rovněž na současném státním znaku Jihoafrické republiky (obr. 7). Republika Batávie však existovala pouze tři roky. Roku 1806 za napoleonských válek kolonii opět ovládli Britové a území jim zůstalo i po Vídeňském kongresu (1814-1815). Nad územím Jižní Afriky proto opětovně zavlál britský Union Jack a de facto vládl nad touto částí Jižní Afriky celkem 156 let, tj. až do roku 1958 (obr. 8). Rostoucí konflikty s britskými osadníky a správou vedly Búry k masovému vystěhování z Kapské kolonie (tzv. „velký trek“) na sever od řeky Oranje. Transvaalští trekkeři používali světle modrou vlajku s oranžovým úhlopříčným křížem, která vešla ve známost jako „Kruisvlag“ (Křížová vlajka, obr. 9).

Roku 1839 založili Búrové v Natalu republiku Natálie, avšak Britové ji už v letech 1843 – 1844 vojensky obsadili a připojili ke Kapsku. Vlajku republiky Natálie tvořil list se dvěma vodorovnými pruhy, červeným nad modrým, mezi něž byl vsunut bílý vlající klín s vrcholem na žerďovém okraji. Vlajka zcela evidentně vycházela z vlajky nizozemské (obr. 10).

Búrové byli zatačováni dále na východ, kde zakládali malé búrské republiky. Severně od horního toku řeky Oranje založili roku 1854 republiku Oranžský svobodný stát (Republiek den Oranje Vrijstaat). Po nálezu diamantových polí u Kimberley se Britové zmocnili roku 1871 území tzv. Západního Griqualandu, ale poté až do Búrské války nevznesli na Oranžsko nároky. Po vypuknutí Búrské války roku 1899 stálo Oranžsko na straně Transvaalu, postupně bylo obsazováno Brity, ale britskou kolonií se stalo až roku 1902. Oranžsko v letech 1854 – 1902 používalo vlajku, kterou tvořilo sedm střídavě bílých a oranžových vodorovných pruhů a kanton s nizozemskou trikolórou, kterou propůjčil Oranžskému svobodnému státu na připomínku nizozemského původu jeho obyvatel nizozemský král Vilém III (obr. 11).

Rovněž do území za řekou Vaal začali masově pronikat búrští osadníci, a to zejména po roce 1835, kdy Britové zabrali Kapsko. Následné anexe Natálie a dočasně i Oranžska přiliv osadníků ještě umocnily a tak na základě smlouvy s Velkou Británií byla uznána nezávislost další z Búrských republik – Transvaalu, kde původně existovalo více nezávislých osad (Ohringstad, Zoutpansberg, Lydenburg, Utrecht a Potchefstroom). Jejich generálním komandantem se stal Andries Pretorius a osady se v letech 1859 – 1858 sloučily do Svobodného státu Transvaal, resp. Jihoafrické republiky a byl zvolen její první prezident (M. W. Pretorius).

V letech 1877 – 1880 zemi obsadili Britové a prohlásili Transvaal za britské teritorium. Pak ale byli Búry poraženi a znovu uznali nezávislost republiky od roku 1884 již pod oficiálním názvem Jihoafrická republika (Zuid-Afrikaansche Republiek). Tento stát používal od roku 1857 do roku 1874 a dále v letech 1875 – 1877 a 1881 – 1902 vlajku, která vešla do povědomí jako vlajka „čtyř barev“ (Vierkleur). Byla to vlastně nizozemská trikolóra doplněná svislým zeleným pruhem (symbolem „Mladého Nizozemí“) u žerdi (obr. 12).

V letech 1874 – 1875 používala JAR vlajku, která připomínala „Kruisvlag“ transvaalských trekkerů – jednalo se o modrý list s červeným ondřejským bíle lemovaným křížem. I zde je patrný vliv vlajky Nizozemska. Vlajku zavedl prezident Thomas Francois Burgers, který byl zvolen Transvaalci v roce 1872, když obyvatelé země vyslovili nedůvěru M. W. Pretoriovovi. Vlajka je proto také někdy nazývána Burgerova vlajka Jihoafrické republiky. Vlajka však neměla dlouhého trvání a od 10. května 1875 byla opět jako státní vlajka zavedena „Vierkleur“ a „Kruisvlag“ byla určena jako vlajka prezidenta (obr. 13).

Kromě těchto Búrských republik založili Britové ještě několik menších, méně významných republik, které však neměly dlouhého trvání a později byly rozděleny mezi Transvaal a britské jihoafrické državy. Byly to republiky Malý svobodný stát (Klein

Vrystaat), Republika Stellaland, Republika Goshen (někdy nazývána Robber) a Nová republika (Nieuve Republiek). I tyto státy měly své vlajky.

Vlajka Malého svobodného státu byla téměř shodná s vlajkou Transvaalu s tím rozdílem, že svislý zelený pruh u žerdi byl v tomto případě stejně široký jako ostatní tři vodorovné pruhy, kdežto na vlajce Transvaalu má tento pruh šířku $\frac{1}{4}$ délky vlajkového listu, je tedy širší. Užívala se v letech 1876 – 1892. Republika Stellaland i přes krátkou dobu své existence používala hned tři vlajky. V roce 1882 po založení republiky byla používána vlajka, kterou tvořil zelený list se znakem, nad nímž byla bílá pěticípá hvězda. Znak tvořil štít rozdělený na čtyři pole: v prvním bílém s černobílým ptákem (volavkou?), druhém zeleném s bílou pěticípou hvězdou, třetím modrém s bílými (stříbrnými) váhami a čtvrtém červeném s bílým mečem hrotem dolů, přes který jsou položeny dvě bílé ryby, horní hlavou do středu znaku, dolní obráceně. Na přelomu let 1882 a 1883 byla vlajka zjednodušena a tvořil ji pouze zelený list s bílou osmicípou hvězdou uprostřed. V průběhu roku 1883 se však vlajka změnila ještě jednou, a to tak, že list vlajky byl rozdělen na dva svislé pruhy – zelený a červený s bílou osmicípou hvězdou uprostřed. Tato vlajka se používala do roku 1884.

Vlajka Republiky Goshen měla za vzor opět vlajku „Vierkleur“. Tvořil ji list se třemi vodorovnými pruhy v barvách černé, bílé a červené se svislým zeleným pruhem u žerdi stejně širokým jako na vlajce Transvaalu, resp. JAR. I vlajka Nové republiky používaná v letech 1884 – 1888 připomínala vlajku „čtyř barev“; tvořil ji list se třemi vodorovnými pruhy v barvě červené, bílé a zelené s modrým svislým pruhem u žerdi (obr. 14, 15, 16, 17, 18 a 19).

Po nálezu diamantových polí u Kimberley v Oranžsku se roku 1871 zmocnili území tzv. Západního Griqualandu Britové a hledači diamantů a horníci na tomto území založili „Kopáčskou republiku“ – The Digger's Republic. Neoficiální vlajkou této „republiky“ se stala britská obchodní vlajka (Red Ensign) s vyobrazením tmavého běžícího koně a měla se používat od roku 1872 (obr. 20). Tato republika měla však podle některých pramenů užívat i další vlajku a to britský Union Jack s vyobrazením diamantu a se slovy „FREE REPUBLIC“. Přesné vyobrazení není známo a i v tomto případě se jednalo o vlajku používanou neoficiálně. Stejně neoficiální byla i vlajka tzv. Griqua komunit založených na březích řeky Oranje z roku 1903, kterou tvořila opět nizozemská trikolóra doplněná při vlajčím okraji o svislý zelený pruh, tedy opačně než u vlajky Transvaalu. (obr. 21).

V jihoafrické válce v letech 1899 – 1902 jak Oranžský svobodný stát tak Jihoafrická republika ztratily nezávislost a staly se britskými koloniemi s omezenou samosprávou. Vznikly tak kromě již existujících kolonií Mys Dobré Naděje a Natal další dvě kolonie a to Orange River a Transvaal. Podle britských zvyklostí všechny kolonie užívaly kromě britské vlajky i vlastní vlajky; jako jiné britské kolonie to byly červené či modré varianty britských služebních vlajek – Red Ensign a Blue Ensign s vlajkovým emblémem (zvaným badge) či znakem ve vlajčící části.

Kolonie Mys Dobré naděje (Cape of Good Hope Colony) užívala v letech 1876 – 1910 modrou služební vlajku s bílým kruhovým emblémem a znakem kolonie ve vlajčící části. Znak byl kolonii udělen na základě znakového privilegia („Royal Warrant“) 29. května 1876 a tvořil jej červený štít se zlatým lvem ve skoku a třemi zlatými prstenci s bílou hlavou štítu, ve které byly tři zlaté lilie na třech modrých kruhových polích; nad štítem byla postava „Naděje“ se skaliskem a kotvou, štít podírali štítonoši tvoření heraldicky vpravo pakoněm a vlevo antilopou. Pod štítem bylo na bílé stuze heslo „Spes Bona“ (obr. 22).

Kolonie Natal užívala svou vlajku již v letech 1870 – 1875. Také v tomto případě se jednalo o modrou služební vlajku s bílým kruhovým emblémem a znakem kolonie či spíše pečeti, jejíž základ tvořil zdobený štít se dvěma běžícími pakoni, nad štítem s britským znakem a opisem v horní části „VICTORIA DEI GRATIA BRITANNIA REG. F. D.“ a v dolní „COLONY OF NATAL“. Červená služební vlajka se stejným emblémem se užívala jako obchodní vlajka kolonie Natal (obr. 23, 30).

REPUBLIKA GIQUALAND
(DIGGERS REPUBLIC)

1872

obr. 20

JIHOAFRICKÁ UNIE (do 31.3.1961)
JIHOAFRICKÁ REPUBLIKA

31.5.1928 – 26.4.1994

obr.29

KOLONIE NATAL

1875 – 1910

obr. 24

KOLONIE ORANGE RIVER

1907 – 1910

obr. 25

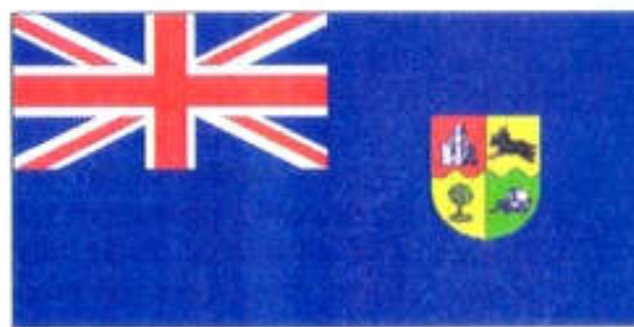
KOLONIE TRANSVAAL

1906 – 1910

obr. 26

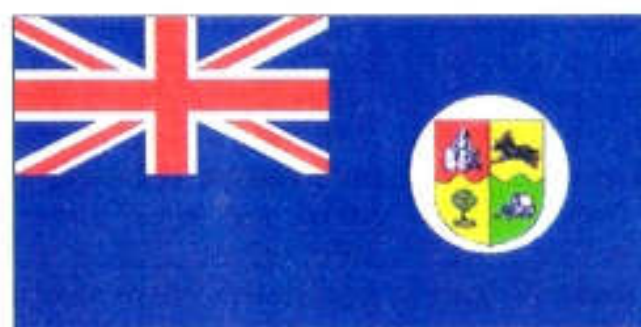
JIHOAFRICKÁ UNIE

1910 – 1912

obr. 27

JIHOAFRICKÁ UNIE

1912 – 31.5.1931

obr. 28

KOLONIE NATAL
OBCHODNÍ VLAJKA

1870 – 1875

obr. 30

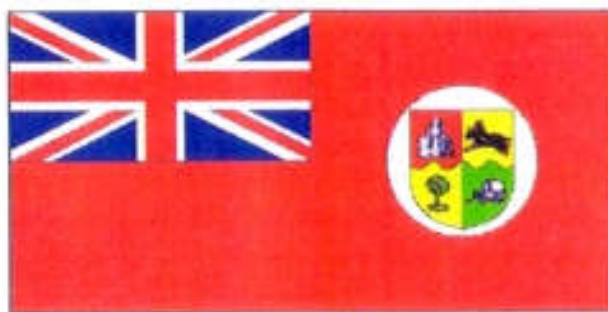
**JIHOAFRICKÁ UNIE
OBCHODNÍ VLAJKA**

1910 – 1912

obr. 31

**JIHOAFRICKÁ UNIE
OBCHODNÍ VLAJKA**

1912 - 1951

obr. 32

JIHOAFRICKÁ REPUBLIKA

27.4.1994

obr. 33

Literatura:

- L. Mucha – S. Valášek: Vlajky a znaky zemí světa, 3. vydání, Praha 1987
- F. Honzák – M. Pečenka: Státy a jejich představitelé, 1. vydání, Praha 1994
- V. Liščák – P. Fojtík: Státy a území světa, 2. vydání, Praha 1998
- A. P. Burgers: Sovereign Flags of Southern Africa
- F. G. Brownell: National and Provincial Symbols and Flora and Fauna Emblems of the Republic of South Africa
- A. Brožek: Lexikon vlajek a znaků zemí světa, 1. vydání, Praha 1998

V roce 1875 byla vlajka kolonie Natal zjednodušena tak, že ve vlající části modré služební vlajky se nacházel pouze zdobený znak kolonie se dvěma běžícími pakoni černošedé barvy po okrové krajině s horami v pozadí s modrou oblohou a černými písmeny NATAL. Celý znak byl navíc korunovaný zlatou královskou korunou. Vlajka se v této podobě užívala až do vzniku Jihoafrické unie v roce 1910 (obr. 24).

Vlajka kolonie Orange River byla používána v letech 1907 – 1910 a i v tomto případě se jednalo o modrou služební vlajku s kruhovým emblémem ve vlající části, který byl odvozen od znaku kolonie z roku 1904. Na něm je stojící divoká koza v přirozených barvách na zeleno-okrovém pažitě (obr. 25).

Také kolonie Transvaal užívala jako svou vlajku modrou služební vlajku s kruhovým emblémem. Na něm je ležící lev v přirozených barvách na zeleno-okrovém poli s horami v pozadí a dvěma palmami v přirozených barvách. Vlajka se používala v letech 1906 – 1910 do vzniku Jihoafrické Unie (obr. 26).

Dne 31. května 1910 byly kolonie Kapsko, Natal, Transvaal a Oranžsko spojeny do Jihoafrické unie, která dostala statut britského dominia. V souvislosti s vyhlášením nového státu byly zavedeny i symboly země a to znak a vlajka. Jako vlajka Jihoafrické unie byla zavedena modrá služební vlajka se štítkem znaku unie ve vlající části. Ten je v nepatrně pozměněné podobě základem státního znaku i současné Jihoafrické republiky. Tvoří jej čtvercový štít, přičemž vodorovná dělicí čára je vlnitá. V prvním, červeném poli je na skalisku postava Naděje držící v levé ruce kotvu a symbolizující Kapsko. Dva černí pakoňové ve druhém, žlutém poli představují Natal. Zelený oranžovník s plody ve třetím, rovněž žlutém poli symbolizuje Oranžsko a trekkerský vůz ve čtvrtém zeleném poli značí Transvaal. Vlnitý řez pak představuje řeku Oranje (obr. 27). Vlajka se užívala v letech 1910 – 1912. V podobě červené služební vlajky sloužila jako vlajka obchodní. V roce 1912 byl znak položen na bílé kruhové pole a v této podobě se užívala až do roku 1928. V červené variantě se používala jako vlajka obchodní i po zavedení nové vlajky v roce 1928 až do roku 1951 (obr. 31, obr. 28, obr. 32).

31. května 1928 byla zavedena nová vlajka Jihoafrické unie, která vycházela z původní vlajky nizozemské, kterou vztyčili roku 1652 Nizozemci na území jižní Afriky při kolonizaci tohoto území. Měla tři vodorovné pruhy – oranžový, bílý a modrý. V bílém pruhu pak byla malá vlajka britská, reprezentující provincii Kapsko a Natal, a připomínající současně počátek britského obsazení jihu Afriky v roce 1795 a dále vlajky búrských republik Oranžského svobodného státu a Transvaalu. Vlajka byla zavedena proto, aby připomínala první organizované osídlení Kapska Nizozemci a symbolizovala usmíření a spojení anglického a búrského obyvatelstva v jednotném státě. Vlajka zůstala v platnosti i po 31. březnu 1961, kdy Jihoafrická unie pro kritiku politiky apartheidu ze strany členských zemí Commonwealthu ze Společenství vystoupila a byla vyhlášena Jihoafrická republika. Vlajkou JAR zůstala až do 26. dubna 1994, kdy ji o půlnoci na 27. dubna nahradila současná státní vlajka (obr. 33). Není bez zajímavosti, že platnost Union Jacku jako státní vlajky Jihoafrické unie nebyla zrušena ani po přijetí nové vlajky v roce 1928 a byla ukončena teprve v roce 1958, takže Jihoafrická unie byla jedinou zemí na světě, která 31 let disponovala dvěma státními vlajkami. (obr. 29).